

Οἱ μεταφράσεις τοῦ Παπαδιαμάντη «κατὰ τὸ θεῖον ρῆμα»

ΧΡΥΣΗΣ ΚΑΡΑΤΣΙΝΙΔΟΥ*

Ἡ μετατροπὴ ἑνὸς μέτριου πρωτογενοῦς ἔργου - ἢ, καλύτερα, ὁ μετασχηματισμὸς του - σὲ σημαντικό δευτερογενές, καθὼς ἐπίσης καὶ ἑνὸς σημαντικοῦ πρωτογενοῦς σὲ μέτριο δευτερογενές, δὲν εἶναι ἀσυνήθιστο φαινόμενο στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα κατηγορία συναρτῶνται κυρίως μὲ τὴν ποιότητα τοῦ ὑποκειμένου τῆς πολιτισμικῆς δημιουργίας. Στὴν πρώτη περίπτωση ἀναγκαία προϋπόθεση εἶναι τὸ μέγα ἄλυστον, δηλαδὴ ἡ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς καὶ ἡ ἐντελεχῆς ἀξιοποίησή τους. Στὴ δευτέρα περίπτωση, ἡ ἀγαθὴ προαίρεση - ἐφ' ὅσον ὑπάρχει - δὲν ἀρκεῖ. Ἡ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς ἀποτελεῖ καὶ ἐδῶ προϋπόθεση ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς ἐνισχύονται καὶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἐλύτη, ὁ ὁποῖος, ἀναφερόμενος στὸ ἔργο καὶ εἰδικὰ στὴ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη, ὑποστηρίζει τὰ ἑξῆς: «Ἡ ποιητικὴ νοημοσύνη τοῦ Παπαδιαμάντη διατρέχει τίς σελίδες του, συνεγείρει καὶ μαγνητίζει τίς λέξεις, τίς ὑποχρεώνει νὰ συναντηθοῦν σὲ μία φράση ὅπως ὁ ἀέρας τὰ λουλούδια σ' ἕναν ἀγρό»¹.

Τὸ θαυμαστὸ στὸ ζήτημα ποῦ μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι πὼς ὅ,τι ἀναγνωρίζουν οἱ μελετητὲς στὴ λογοτεχνία τοῦ Σκιαθίτη ἀναγνωρίζεται εὐχερῶς καὶ στὶς μεταφράσεις του. «Πιάνει ἀσήμι καὶ συχνὰ τὸ μεταποιεῖ σὲ χρυσάφι» ἰσχυρίζεται ὁ Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος². Ὁ ἰδιοφυῆς χειρισμὸς τῆς γλώσσας ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη καταυγάζει τὰ πρὸς μετάφραση κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι συχνὰ προϊόντα κατώτερης λογοτεχνικῆς παραγωγῆς, προερχόμενης ἀπὸ ἐλάσσονες συγγραφεῖς, ὅπως γιὰ παράδειγμα οἱ Jules Gastyne, Gustave Aimard, Arthur Matthey (ἢ Arthur Arnould). Ἡ μεταποίησις ἢ ἡ μετάπλασις τῶν ἔργων τους σὲ

* Ἡ Χρυσὴ Καρατσινίδου εἶναι Ἐπίκουρη Καθηγήτρια στὸ Τμῆμα Γαλλικῆς Γλώσσας καὶ Φιλολογίας τοῦ Α.Π.Θ.

1. ΕΛΥΤΗΣ ΟΔ., *Ἡ Μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη*, (4η ἔκδ.), Ἀθήνα, ἐκδ. «Γνώση», 1989, σ. 55.

2. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Ν.Δ., ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΙΝΗ, «Ὁ Παρδαλὸς Συρικτῆς τῆς Ἐμλίης», Ἀθήνα, Νεφέλη, 2007, σ. 19.

δημιουργίες με ὑψηλὴ λογοτεχνικὴ ἀξία ὀφείλεται ἐν πολλοῖς καὶ στὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν μεταφράσεων με λέξεις καὶ ἐκφράσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας (βιβλικῆς καὶ ὑμνογραφικῆς) καὶ τῶν συνακόλουθων ὑψηλῶν νοημάτων ποὺ κομίζουν.

Ὁ Ἀπόστολος Ζορμπᾶς στὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ ἀποδεικνύει με ἀσφάλεια «ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεῖ [στὴ λογοτεχνία του] ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σταθερὴ περίπου γλώσσα, με βασικὸ κοίτασμα, ἀπ' ὅπου ἀντλεῖ, τὴν ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα»³. Ἡ μελέτη τῶν παπαδιαμαντικῶν μεταφράσεων μᾶς ὀδηγεῖ σὲ ἀνάλογη διαπίστωση, ποὺ ἀφορᾷ τὴ γλωσσικὴ ὁμοιογένεια τοῦ πρωτογενοῦς καὶ μεταφρασμένου ἔργου του ἀλλὰ καὶ τὴ χρῆση –με διάκριση– τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας στὴν ἀπόδοση τῶν γαλλικῶν διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων⁴.

Δύο ἀπὸ αὐτὰ τὰ μυθιστορήματα, Ὁ Ὀλωναῖος ἢ ὁ υἱὸς τῆς τρικυμίας, τοῦ Gustave Aimard καὶ Ὁ πλοίαρχος Λαπάντας, ποὺ ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ προηγούμενου, συγκαταλέγονται στὶς πρώιμες γαλλικὲς μεταφράσεις τοῦ Παπαδιαμάντη, δημοσιευμένες στὴν Ἐφημερίδα τὸ 1886, καὶ προσφέρουν ἓνα ἐξαιρετο δεῖγμα λεπτῶν μεταφραστικῶν χειρισμῶν, ποὺ διασώζουν τὰ ἀπειλούμενα νὰ καταποντιστοῦν (καὶ ἀφηγηματικά) πλοῖα τῶν χρυσοθήρων τῆς Καραϊβικῆς στὶς ἀπροσδόκητες καὶ ἀτέλειωτες περιπέτειές τους. Ὁ ἐξαντλητικὰ περιγραφικὸς λόγος τοῦ Aimard «οἰκονομεῖται» ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη με συντακτικὴ λιτότητα στὴ διατύπωση, ἐνῶ οἱ ἀναφορὲς στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα προσδίδουν στὸ κείμενο μοναδικὴ ταυτότητα.

Οἱ πηγὲς ἀπὸ ὅπου ἀντλεῖ ὁ μεταφραστὴς Παπαδιαμάντης τοὺς ἐκκλησιαστικούς ὄρους εἶναι κατὰ κύριο λόγο βιβλικά χωρία, τὰ Μηναῖα καὶ οἱ Ψαλμοί, ἐνῶ δὲν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις ὅπου μία λέξη ἢ ἔκφραση ἀπαντᾷ καὶ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ ἐπομένως ἡ πηγὴ ἀνιχνεύεται δυσκολότερα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ λέξη «ὀθόνη» με ἀναφορὰ στὸν Ὅμηρο⁵ ἀλλὰ

3. ΖΟΡΜΠΑΣ ΑΠ., *Ἡ Γλώσσα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Λειτουργικῶν Βιβλίων* στὸ Ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη, διδ. διατριβή, Ἀθήνα, Τμῆμα Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1991, σ. 618.

4. Ὀφείλουμε εὐχαριστίες στὸ συνάδελφο κ. Παναγιώτῃ Ὑφαντῇ, ἐπίκουρο καθηγητὴ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Α.Π.Θ., γιὰ τὴ συνδρομὴ του στὴν ἀνίχνευση τῶν πηγῶν καὶ τὴν ἀποσαφήνιση θεολογικῶν ὄρων καὶ ζητημάτων. Ἡ παρούσα ἐργασία ἀποτελεῖ τμῆμα μιᾶς εὐρύτερης μελέτης γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα στὶς μεταφράσεις τοῦ Παπαδιαμάντη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ποὺ ἐκπονεῖται σὲ συνεργασία με τὸν κ. Παναγιώτῃ Ὑφαντῇ.

5. ΟΜΗΡΟΣ (Ὀδ. Η 107): «καιρουσσέων δ' ὀθονέων ἀπολείβεται ὕγρον ἔλαιον».

καὶ στίς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (10,11): «καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκευῶς τι ὡς ὀθόνην μεγάλην». Στὴ μετάφραση ἡ λέξις συνδυάζεται μὲ τὸ ἐπίθετο «σινική» γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴ γαλλικὴ ἔκφραση «un crêpe de Chine», δηλαδὴ ἓνα λεπτὸ μεταξυτὸ ὕφασμα. Ὁ Ὀλωναῖος - κεντρικὸς ἥρωας τοῦ ὁμώνυμου μυθιστορήματος - δίνει ὡς δῶρο στὴ σύζυγο τοῦ Πέτρος Γάρτσιας «ἐνώτια καὶ μίαν σινικὴν ὀθόνην» (68/18β)⁶.

* * *

Οἱ παρεμβάσεις τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν περιορίζονται στίς λεξιλογικὲς προσαρμογὲς ἀλλὰ ἐπεκτείνονται καὶ στὴ διατύπωση θέσεων πού ἀφοροῦν ζητήματα θεολογικά. Ἔχει σχεδὸν καθολικὴ ἐφαρμογὴ στίς μεταφράσεις ἡ φιλόθρονη στάση τὴν ὁποία υἱοθετεῖ ὁ Παπαδιαμάντης γιὰ τοὺς μυθιστορηματικούς του ἥρωες. Διακρίνουμε δὲ καὶ περιπτώσεις ὅπου ἡ μακροθυμία του ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴ θεολογικὴ προοπτικὴ τῆς μετάνοιας καὶ τοῦ θεοῦ ἐλέους. Στὸ παράδειγμα πού ἀκολουθεῖ, ἡ σκηνὴ ἔχει ἓνα δραματικὸ τόνο, καθὼς περιγράφει τὶς ἐπισκέψεις πού δέχεται ὁ μελλοθάνατος Ὁράτιος λίγο πρὶν ὀδηγηθεῖ στὸ κρατητήριο. Ὁ ἱερέας τοῦ ἀπευθύνει «θρησκευτικὰς παραμυθίας» καὶ ὁ θεὸς του Λαρτίγ δίνει τὶς τελευταῖες του συμβουλές: «réconciliez-vous avec le ciel, si vous le pouvez!», πού μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ ὡς «συμφιλιωθεῖτε μὲ τὸν οὐρανὸ, ἂν μπορεῖτε». Ὁ Παπαδιαμάντης μεταφράζει: «Μετανοήσατε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ εὔρητε ἔλεος» (160/37γ). Ἡ παρέμβαση τοῦ μεταφραστῆ μετατρέπει μίαν γενικόλογη καὶ συμβατικὰ ἠθικολογικὴ παραινέση σὲ εὐαγγελικὸ διακείμενο ὑπαρξιακοῦ βάρους, παραπέμποντας στὴν προτροπὴ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ: «Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Μτ. 3, 2).

Μὲ τὴν ἴδια διαδικασίαν «ἱεροποιήσης» τοῦ πρωτοτύπου, τὸ περιεχόμενον μιᾶς κοινότοπης διατύπωσης γίνεται φορέας τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ ἀναφορὰ στὴν παραβολὴ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου ἀπὸ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιο.

il refuserait de me jeter cette bouchée, que l'on ne refuse pas, même à un chien.

καὶ βεβαίως θὰ ἤρνεϊτο νὰ μοὶ ρίψη **τὰ ψυχία ἐκεῖνα τῆς τραπέζης του**, τὰ ὁποῖα συνήθως ρίπτουσιν εἰς τοὺς σκύλους⁷.
(Λαπ., 145/33[2]α)

6. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν μεταφράσεων στὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει ἐνδειξη προέρχονται ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα Ὁ Ὀλωναῖος. Τὸ μυθιστόρημα Ὁ πλοίαρχος Λαπάντας συντομογραφεῖται ὡς Λαπ.

7. Ἡ ὑπογράμμιση στὰ ἀποσπάσματα τῶν μεταφράσεων πού παρατίθενται στὴν ἐργασία εἶναι δική μας.

Πρβλ. «καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιγίων, τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου» (Λκ. 16, 19-31).

Σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις οἱ λεξιλογικὲς ἐπιλογὲς καὶ οἱ μετατροπὲς ποὺ ἐπιφέρει ὁ Παπαδιαμάντης στὸ κείμενο ἔχουν θεολογικὴ καὶ ὄντολογικὴ ὑπόστασι καὶ ἐπιδέχονται μία συστηματικὴ προσέγγιση:

Bah! on trouverait un autre moyen et tout le monde y gagnerait, crois-le-bien.

Μπᾶ! μήπως εἶναι ἀνάγκη ν' αὐξάνεται καὶ νὰ πληθύνεται αἰώνιος ὁ ἀηδὴς καὶ ἠλίθιος οὗτος κόσμος! (182/44α)

Ἡ προσθήκη τοῦ χωρίου τῆς Γενέσεως χρησιμοποιεῖται μὲ τρόπο ὑπονοητικό. Οἱ λέξεις «ἀηδής» καὶ «ἠλίθιος» στοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ ἀντίστοιχα ἡ ἔννοια «πικρός» καὶ «ἀνόητος» χαρακτηρίζουν τὸν μεταπτωτικὸ κόσμο καὶ ἐπομένως ἡ παρέμβαση τοῦ Παπαδιαμάντη πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς θεολογικὸ σχόλιο γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ.

Στοὺς ἀντίποδες ἀκριβῶς ἐνὸς κόσμου ποὺ ρέπει στὴ φθορὰ τοποθετεῖ ὁ Παπαδιαμάντης «τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ» μὲ μία εὐγλωττὴ προσθήκη ποὺ θεολογεῖ ὑποδοριῶς μὲν, εὐκρινῶς δέ:

ils éprouvaient [...] ce sentiment de mystérieuse vénération que l'homme ressent presque instinctivement pour ceux que Dieu semble avoir placés sous sa garde spéciale, en les privant de cette faculté intellectuelle dont il a doté la foule.

καὶ ἠσθάνοντο ἐν ἑαυτοῖς τὸν μυστηριώδη ἐκείνον σεβασμὸν, ὃν τρέφει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀπεστερημένους πάσης ἡδονῆς καὶ πάσης κακίας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τείνοντας ἀκουσίως πρὸς τὸ ἰδεῶδες καὶ τὸ ἄπειρον. (237/60γ)

Ἀπὸ τὴ μετάφραση παραλείπεται ἡ λέξη «ἐνστικτωδῶς» («*instinctivement*»), ἐνῶ προστίθεται ἕνα σχόλιο τοῦ μεταφραστῆ γιὰ νὰ ἐκδηλώσει τὸν συνειδητὸ σεβασμὸ στοὺς «ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ», δηλαδὴ τοὺς Ἁγίους, τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ⁸.

8. Ὁ Παναγιώτης Ὑφαντῆς παρατηρεῖ ὅτι «Σύμφωνα πάντα μὲ τὶς ἀνθρωπολογικὲς σταθερὲς τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης καὶ τὶς λειτουργικὲς ἐμπεδώσεις, αὐτὴ ἡ φιλία μὲ τὸν Θεὸ ταυτίζεται μὲ τὸ γεγονός τῆς ἀγιότητος». Βλ. *Κλήση, Πορεία, Μετοχή. Ἡ πνευματικὴ ὄντολογία τῆς χριστιανικῆς ἀγιότητος*, Ἀθήνα, ἐκδ. Ἄρμος, 2010, σ. 19.

Ἄναφορικά μὲ τὴν προσθήκη τοῦ Παπαδιαμάντη «ἀπεστερημένους πάσης ἡδονῆς καὶ πάσης κακίας», ὅπου διατυπώνονται σαφέστατα οἱ προϋποθέσεις ἀγιότητος, βλ. ἐπίσης ὙΦΑΝΤΗΣ Π., ὁ.π., σ. 151: «Σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ εὐφυΐα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ἂν ὑπάρχει κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ τεκμηριώσει τὴ συγγένεια τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἐκείνες τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν καθιστᾷ μιμητὴ καὶ μέτοχο τῆς θείας τελειότητος εἶναι ἡ ἀποφυγὴ κάθε εἶδους κακίας».

Ὁ ἀποστολικὸς λόγος ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ συγκείμενο τῶν μεταφράσεων. Στὸ ἀπόσπασμα ποὺ παρατίθεται γίνεται διπλὴ ἀναφορὰ στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή (6, 2 καὶ 2, 15). Στὴν ἴδια πρόταση ὁ Παπαδιαμάντης ἀνακαλεῖ τὴν Παύλεια διδασχὴ γιὰ ἀνοχὴ καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ ἀνακινεῖ ταυτόχρονα τὸ ζήτημα τῆς ἀντιπαλότητος ἐθνικῶν καὶ χριστιανῶν: «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοὶ» (Γαλ. 2, 15). Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης ἀναπαράγει τὴν ἀποστολικὴ διάκριση μὲ μία ἀποφθεγματικὴ διατύπωση ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ὁμολογία πίστεως:

on doit s'aider les uns les autres; nous ne sommes pas des *Gringos* nous autres, nous sommes des chrétiens;

Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε· δὲν εἴμεθα ἐθνικοί, ἄπιστοι, εἴμεθα χριστιανοί. (Λαπ., 104/24[5]α)

Ἀπὸ τίς ἄμεσες ἢ ἔμμεσες ἀναφορὲς στὰ εὐαγγελικὰ χωρία, ἐπιλέγουμε μία σημαντικὴ προσθήκη ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (5, 45) ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν πνευματικὴ προσήλωση τοῦ Παπαδιαμάντη στό «**θεῖο ρῆμα**», τὸ ὁποῖο ἐντάσσει μὲ πολλαπλὲς λεκτικὲς ἀποτυπώσεις στὶς μεταφράσεις του⁹:

précaution utilisée pendant la nuit contre les voleurs, de tout temps fort nombreux dans ces régions si généreusement chauffées par le soleil.

Τὴν προφύλαξιν ταύτην μεταχειρίζονται τὴν νύκτα ἐναντίον τῶν κλεπτῶν, πολυαριθμοτάτων πάντοτε εἰς τὰς θαλπερὰς ἐκεῖνας χώρας, ὅπου ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ἐπὶ **πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, κατὰ τὸ θεῖον ρῆμα**. (Λαπ., 109/25β)

Ἡ μετοχὴ στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καθορίζει σὲ σημαντικό βαθμὸ τίς μεταφραστικὲς ἐπιλογὲς τοῦ Σκιαθίτη συγγραφέα. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ λειτουργικὸς χρόνος φαίνεται πῶς ἐπηρεάζει συγχρονικὰ τὸν Παπαδιαμάντη στὴ μεταφραστικὴ του δραστηριότητα, καθὼς τὸν τροφοδοτεῖ μὲ στοιχεῖα ὕμνογραφικά, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλει στὶς μεταφράσεις τῆς ἀντίστοιχης χρονικῆς περιόδου.

Ἡ μετάφραση τοῦ Ὀλωναίου ξεκινᾷ στὶς 11 Μαρτίου τοῦ 1886 καὶ ὁλοκληρώνεται στὶς 20 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου ἔτους. Καλύπτει, ἐπομένως, μέρος τοῦ Τριωδίου, τίς Ἀκολουθίες τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα καὶ τὸ Πά-

9. Ὁ Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος ἐπισημαίνει τὴν προσθήκη τοῦ συγκεκριμένου εὐαγγελικοῦ χωρίου στὴ μετάφραση τοῦ μυθιστορήματος Ὁ πλοίαρχος Λαπάντας. Βλ. Παπαδιαμαντικά Τετράδια (Ἀφιέρωμα στὸ μεταφραστὴ Παπαδιαμάντη), τ. 7 (Ἄνοιξη 2006), («Ἐκκλησιαστικὸ λεξιλόγιο καὶ φράσεις», σ. 90).

σχα¹⁰. Τὰ δάνεια ἀπὸ τὴν Α΄ Στάση τῶν Οἴκων τῆς Θεοτόκου ἐπιβεβαιώνουν πὼς γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη ἡ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ ἡ συγγραφικὴ δραστηριότη-
τα δὲν εἶναι δύο διαφορετικοὶ κόσμοι ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐν ταύτῳ.

–non pas sans avoir été salué par maintes καὶ ἀφοῦ ἤκουσεν **ἀράς** τινος (48/9γ)
malédiction

Πρβλ. «χαῖρε, δι ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει»

–Ces chemins [...] conduisaient, soit à de Αἱ ὁδοὶ αὐτὰ, [...] ἦγον ἢ εἰς εὐρείας **ἀρού-**
larges clairières **ρας** (303/78γ)

Πρβλ. «Χαῖρε, ἄρουρα βλασάνουσα εὐφορίαν οἰκτιρῶν»

Ἄλλὰ καὶ τὸ «χαῖρε» ἀπαντᾶται στὶς μεταφράσεις γιὰ νὰ ἀποδοθεῖ τὸ γαλ-
λικό «adieu». Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις, ὅπως αὐτὴ πού ἀκολουθεῖ καὶ
ἀραιογραφεῖται στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση, ὅπου δίνεται ἐσχατολογικὸς χαρα-
κτήρας:

il n'y a d'éternel que l'adieu prononcé par Μόνον τὸ χαῖρε θνήσκοντος χεῖλους εἶνε
une bouche mourante... αἰώνιον. (Λαπ., 17/5α)

Ἡ χαρὰ εἶναι αἰώνιος, «οὐκ [ἐστὶ] ἐκ τοῦ κόσμου» (Ιω. 8, 23) θυμίζοντας τὸ
εὐαγγελικό «καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί·
ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου».

Χωρὶς κατ' ἀνάγκην νὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἡμερολογιακὴ σειρὰ τῶν λειτουρ-
γικῶν κειμένων, εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεῖ δάνεια στοι-
χεῖα ἀπὸ τὸν κανόνα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
καὶ ἀπὸ τοὺς ὕμνους τῶν Ἑγκωμίων ἀντίστοιχα:

–les deux hommes demeurèrent assez ἔμειναν ἐπὶ μακρὸν **περιπτυσσόμενοι ἀλλή-**
longtemps embrassés λους (65/14β)

–j'ai craint un instant de vous voir μήπως σᾶς ἴδω **ἀπονεκρούμενον** εἰς τὰς ἀγ-
trépasser entre mes bras. κάλας μου (150/34γ).

Πρβλ. μετὰ τὴν Α΄ Στάση τῶν Ἑγκωμίων: «τὸν ἐμὸν ἀπονεκρῶσας νεκρωτὴν»

Στὶς 169 ἐπιφυλλίδες πού συγκροτοῦν τὴ μετάφραση, ἡ παρουσία τοῦ λόγου
τῆς Ἑκκλησίας εἶναι συνεχῆς. Ἄλλοτε μὲ μορφὴ βιβλικῶν χωρίων, ὕμνογρα-
φικῶν καὶ ψαλμικῶν ἀποσπασμάτων καὶ ἄλλοτε μετὰ τὴν παρεμβολὴ μεμονωμέ-
νων λέξεων ἐκκλησιαστικῆς προέλευσης ὅπως «ἀπολωλότα», «στέαρ», «διαρ-

10. Στὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο τὸ Πάσχα ἐορτάζεται στὴ χρονικὴ περίοδο ἀπὸ 22 Μαρτίου
ἕως 25 Ἀπριλίου.

ρήδην», «σητοβρώτου», «μεγαλύνει», «ἔχει χειροτονηθεῖ», «παροδίτης», «συνεσκοτασμένος», δηλώνεται τὸ ὀρθόδοξο πνευματικὸ βίωμα τοῦ μεταφραστῆ. Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ μέσω τῆς μεταφραστικῆς δημιουργίας του πραγματώνει τὸν ἀποστολικὸ λόγο: «ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολ. 3, 11).